

In hoeverre is de winteropvang van kolganzen, grauwe ganzen en smienten te realiseren in gebieden waar weidevogelbeheersovereenkomsten zijn afgesloten?

In hoeverre is de winteropvang van kolganzen, grauwe ganzen en smienten te realiseren in gebieden waar weidevogelbeheersovereenkomsten zijn afgesloten?

B.S. Ebbinge

A.J. Beintema

G.W.T.A. Groot Bruinderink

R.A.M. Schrijver (L.E.I.)

Alterra-rapport 1022

Alterra, Wageningen, 2004

REFERAAT

B.S. Ebbinge, B.S., A.J. Beintema, G.W.T.A. Groot Bruinderink, R.A.M. Schrijver (L.E.I.), 2004. *In hoeverre is de winteropvang van kolganzen, grauwe ganzen en smienten te realiseren in gebieden waar weidevogelbeheersovereenkomsten zijn afgesloten?*. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1022. 33 blz.; 9 fig.; 1 tab.; 3 ref.

Het beleidskader Faunabeheer (Ministerie van LNV) beoogt in Nederland per 1 oktober 2004 80.000 ha foerageergebied aan te wijzen voor ganzen en smienten. Bij de keuze van de juiste gebieden spelen vele factoren een rol, waaronder kostenaspecten. Een van de vragen die daarbij gesteld is, is in hoeverre winteropvang van ganzen en smienten gerealiseerd kan worden in gebieden waar weidevogelbeheersovereenkomsten zijn afgesloten. Waar dat mogelijk is, zou de ganzenopvang deels uit de weidevogelbeheersovereenkomst gefinancierd kunnen worden. Combineren kan alleen als er sprake is van grote aaneengesloten gebieden van ten minste 500 ha, en als er geen botanische doelstellingen zijn.

Trefwoorden: Ganzen, smient, verjaging, ganzenopvang, weidevogelgebieden, beheersovereenkomsten

ISSN 1566-7197

Dit rapport kunt u bestellen door € 13,- over te maken op banknummer 36 70 54 612 ten name van Alterra, Wageningen, onder vermelding van Alterra-rapport 1022. Dit bedrag is inclusief BTW en verzendkosten.

© 2004 Alterra
Postbus 47; 6700 AA Wageningen; Nederland
Tel.: (0317) 474700; fax: (0317) 419000; e-mail: info.alterra@wur.nl

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

Woord vooraf	7
1 Fenologie van de drie watervogelsoorten.	9
2 Samen voorkomen met andere soorten watervogels.	13
3 Fenologie van de gewassen.	15
4 Fenologie van weidevogels.	17
5 Is er overlap tussen ganzenfoerageergebieden en goede weidevogelgebieden?	19
6 Mogelijkheden weidevogelbeheer met ganzenopvang te combineren.	21
7 Overzicht bestaande pakketten.	23
8 Wat zijn de financiële consequenties voor boeren die naast weidevogelbeheer ook aan opvang van grauwe ganzen, kolganzen en smienten in de wintermaanden willen gaan doen?	27
9 Kostenbeheersing door juiste keuze van ganzenopvanggebieden	31
Literatuur	33

Woord vooraf

'In hoeverre is de winteropvang van kolganzen, grauwe ganzen en smienten te realiseren in gebieden waar weidevogelbeheersovereenkomsten zijn afgesloten?'

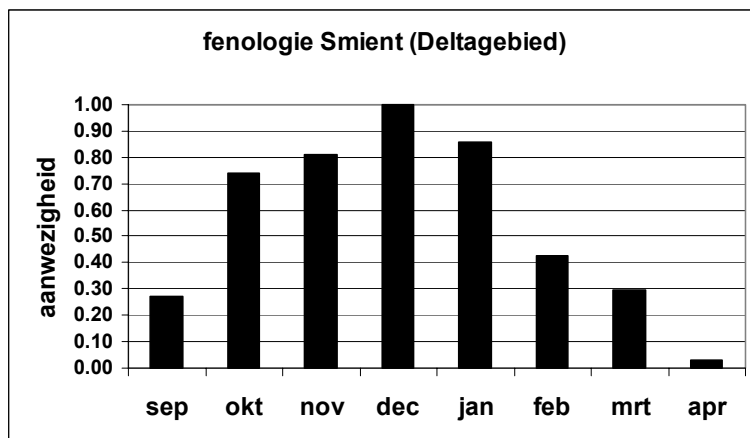
Om deze vraag van de Directie Natuur van het Ministerie van LNV te beantwoorden beperken we ons tot de gebieden waar bovengenoemde soorten voorkomen en waar bovendien weidevogelbeheersovereenkomsten afgesloten zijn (volgens Natuurplanbureau-gegevens).

1 Fenologie van de drie watervogelsoorten.

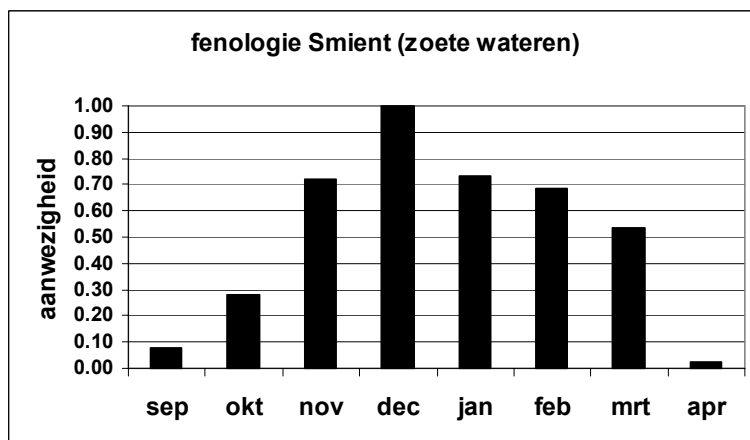
De drie bovengenoemde watervogelsoorten verschillen onderling in hun fenologie (= wanneer zijn ze ergens), maar elke soort vertoont ook binnen Nederland verschillen in de timing van zijn voorkomen. In onderstaande grafieken is per soort en per regio aangegeven in welke maand daar het maximum aantal bereikt wordt (=1.00), en voor alle andere maanden welke fractie van dat maximum aanwezig is.

Smient.

De eerste Smienten komen in september bereiken een maximum in december. In het Deltagebied trekken ze eerder weg en is in maart nog 30 % van het wintermaximum aanwezig. Voor de Nederlandse zoete wateren (helaas geen verdere opsplitsing in regio's) zien we dat Smienten langer in grotere aantallen blijven hangen, en is half maart nog ruim 50 % van het wintermaximum aanwezig. In april zijn vrijwel alle Smienten weer weggetrokken uit Nederland.

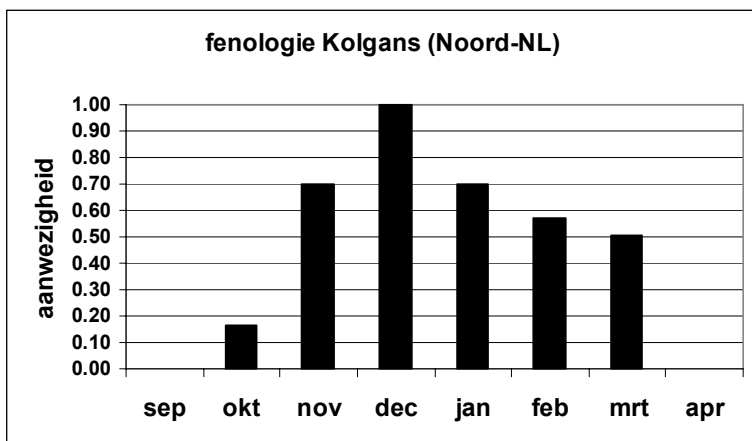
bron: Rapport RIKZ/2003.001 (2001/2002)

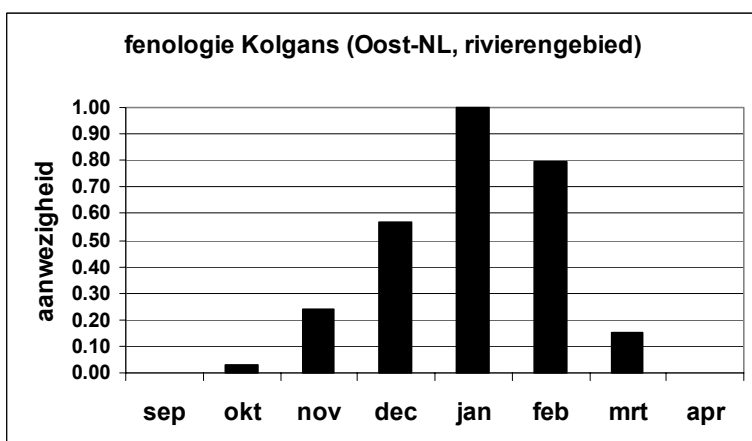
bron SOVON monitoringsrapport 2002/04 (2000/2001)

Kolgans.

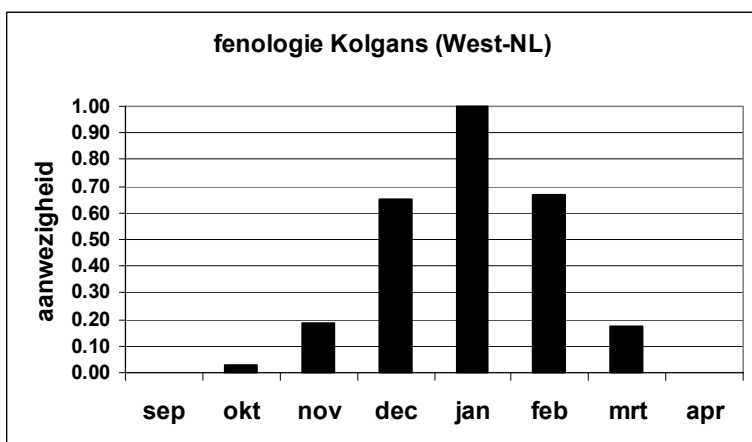
Voor de Kolgans zijn meer gedetailleerde gegevens beschikbaar waarbij Nederland in 3 regio's wordt opgesplitst (zie blz. 20 SOVON-rapport): Noord: Groningen en Friesland; Oost: Flevoland, Overijssel, Gelderland en het oosten van Noord-Brabant. En West; Utrecht, Zuid-Holland, West-Brabant en Zeeland

bron SOVON monitoringsrapport 2002/04 (2000/2001)

bron SOVON monitoringsrapport 2002/04 (2000/2001)

bron SOVON monitoringsrapport 2002/04 (2000/2001)

Opvallend is dat vooral in Friesland de Kolganzen eerder komen (piek in december), maar ook langer blijven (in maart nog 50 % van het wintermaximum).

In de rest van Nederland bereiken de Kolganzen pas in januari hun maximum, terwijl in maart nog maar 15-20 % van het wintermaximum aanwezig is. Het opvangen van Kolganzen in Friesland en Groningen in de herfst en het vroege voorjaar zal dus de meer problemen opleveren voor boeren, dan in de rest van het land.

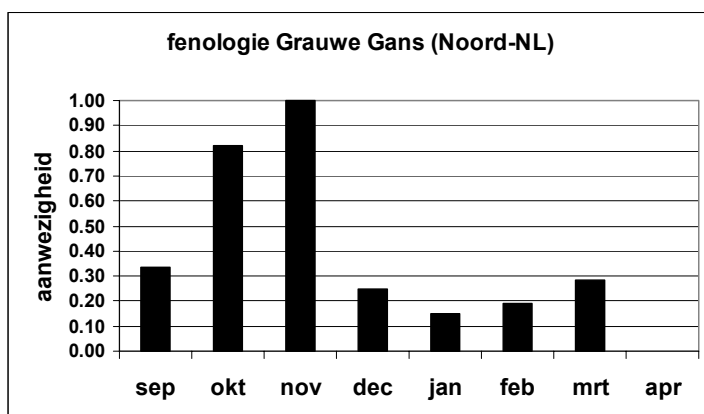
De Grauwe Gans.

De Grauwe Gans geeft een geheel ander beeld. In alle drie de regio's van Nederland wordt in november het maximum bereikt, waarna de aantallen in Noord-Nederland sterk afnemen, en weer een lichte toename in maart laten zien tot bijna 30 % van het herfstmaximum.

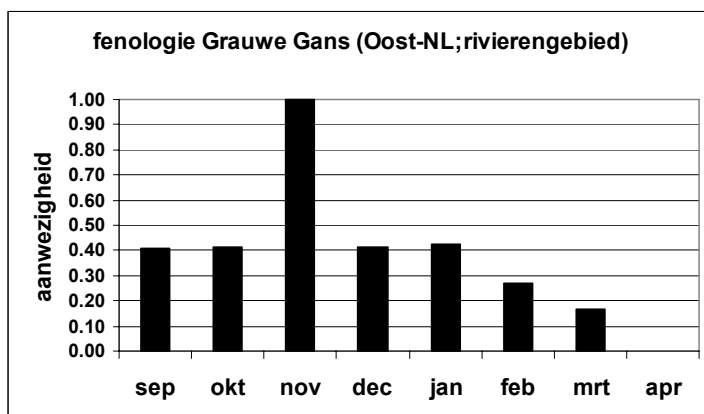
Veel Grauwe Ganzen trekken door om in Spanje te overwinteren.

Hoe zuidelijker in Nederland hoe groter de aantallen overwinteraars, met in West-Nederland bijna 80 % van het herfstmaximum. In West-Nederland zitten ongetwijfeld ook lokale broedvogels tussen de overwinteraars, maar het is onduidelijk welk aandeel ze in het totaal hebben.

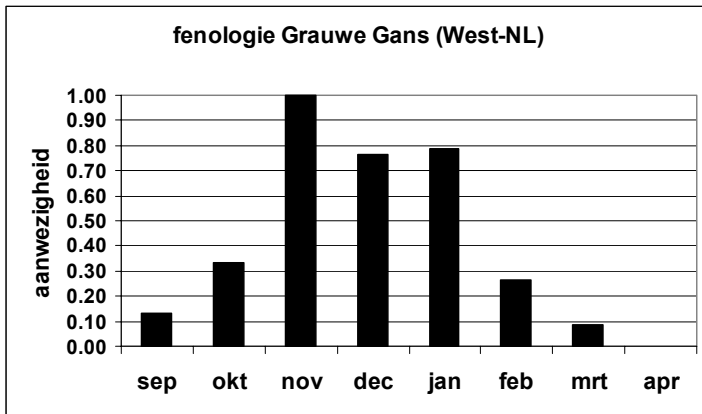
In maart zijn de aantallen Grauwe Ganzen in West-Nederland (Zeeland t/m Noord-Holland) weer sterk afgenomen.

bron SOVON monitoringsrapport 2002/04 (2000/2001)

bron SOVON monitoringsrapport 2002/04 (2000/2001)

bron SOVON monitoringsrapport 2002/04 (2000/2001)

2 Samen voorkomen met andere soorten watervogels.

Bij het voorgestelde beleidskader om bovengenoemde drie soorten te verjagen, waarbij ook afschot is toegestaan, kan zich het probleem voordoen dat deze soorten in gemengde groepen voorkomen met andere soorten watervogels waarvoor dit beleid niet bedoeld is.

In centraal-Friesland komt de Kleine Rietgans samen voor met Brandganzen en Kolganzen. De Kleine Rietgans komt op andere pleisterplaatsen in Nederland merkwaardig genoeg nauwelijks voor, maar wel weer in Vlaanderen, waar deze soort massaal samen met Kolganzen overwintert.

Vooraf de Brandgans komt vaak in dezelfde foerageergebieden voor als de Kolgans.

Ook Smienten komen voor op plaatsen waar Rotganzen en Brandganzen pleisteren, maar door het veelal nachtelijk foerageren van Smienten op plaatsen waar de ganzen alleen overdag voorkomen is er voor die soort vaak een scheiding in de tijd van het etmaal waarin een foerageergebied wordt bezocht.

Bij het samen voorkomen van Brandgans en Kolgans doet zich ook nog een ander verschijnsel voor dat nog nooit goed onderzocht is. Op enkele bekende ganzenpleisterplaatsen, waar vroeger uitsluitend Kolganzen pleisterden, lijken steeds meer Brandganzen te komen. Bij de Grote Wielen b.v. neemt het aantal Kolganzen zelfs af bij toenemende aantallen Brandganzen. Het is mogelijk dat het graasgedrag van de Brandgans (die het gras veel korter af kan grazen), bepaalde gebieden ongeschikt maakt voor de Kolgans, die dan uit moet wijken naar andere gebieden. Mogelijk is dit een verklaring voor de sterk toegenomen aantallen Kolganzen in het rivierengebied, waar tot nu toe nog weinig Brandganzen voorkomen.

Dit verschijnsel zou aan de hand van SOVON-tellingen systematisch geanalyseerd moeten worden, omdat het ernstige gevolgen voor de Kolgans zou kunnen hebben. Als de Brandgans immers de uiteindelijk aan te wijzen ganzenopvanggebieden zodanig in bezit gaat nemen dat de Kolganzen daar in veel mindere mate terecht zouden kunnen, zou het verjagen-met-afschotbeleid de Kolgans onevenredig zwaar kunnen treffen.

3 Fenologie van de gewassen.

Ook de grasgroei komt in ZW-Nederland ca. 10 dagen eerder op gang dan in het Noorden, hetgeen natuurlijk consequenties heeft voor de opbrengstderving die boeren t.g.v. ganzebegrazing lijden.

4 Fenologie van weidevogels.

Men zou verwachten dat er grote verschillen bestaan in timing van broedende weidevogels tussen Zuid- en Noord-Nederland, als gevolg van de klimatologische verschillen. Dergelijke verschillen zijn alleen te bespeuren bij de relatief vroeg broedende soorten, als Kievit en Grutto. Dit zijn tevens de soorten waarvoor beheersovereenkomsten het meest van belang zijn in kwantitatieve zin. De laat broedende, veelal kwetsbare weidevogels zijn meer aangewezen op speciale natuurresevaten.

Over uitkomstdata is meer informatie beschikbaar dan over legdata, omdat zij kunnen worden afgeleid uit ringdata van weidevogelkuikens. Tussen legdata en uitkomstdata bestaat geen vaste relatie, omdat het van belang is of de eerste legsels al dan niet uitkomen. Hierbij spelen andere factoren dan klimaat de hoofdrol. Zo is er een consistent verschil tussen Friesland en de rest van Nederland als gevolg van het rapen van kievitseieren. Het broedseizoen van de kievit wordt hierdoor in Friesland sterk gesynchroniseerd, met een uitkomstpiek rond 8 en 9 mei. Tevens wordt daarbij gezorgd voor een hoog broedsucces, door verliezen door vee en machines te voorkomen (nazorg – nestbescherming). Buiten Friesland begint het uitkomen van nesten dus veel eerder, maar gaat ook langer door, omdat veel nesten mislukken en gevolgd worden door vervolglegsels. Als gevolg hiervan valt de mediane uitkomstdatum voor de kievit buiten Friesland, ondanks het vroege begin, twee dagen later dan in Friesland.

Bij de Grutto is een verschil van 5 dagen te zien tussen Friesland en de rest van Nederland, wat mogelijk vooral door klimaatsverschillen verklaard kan worden. Buiten Friesland zijn verschillen tussen Noord en Zuid vrijwel afwezig, zodat ook bij de grutto gedacht moet worden aan mogelijke andere effecten dan klimaat, in samenhang met de eierzorg-nazorg cultuur. In vergelijking met de rest van Nederland is de uitkomstpiek in Friesland iets sterker gesynchroniseerd, maar minder opvallend dan bij de Kievit. De uitkomstpiek van de Grutto ligt in Friesland rond 10 mei en in de rest van Nederland rond 5 mei.

Het weidevogelbroedseizoen op de Waddeneilanden valt door de relatief koude voorjaren (nauwkeurige van de afgekoelde zeewatertemperatuur) nog weer enkele dagen later dan op het vasteland van Friesland, maar concrete gegevens zijn niet beschikbaar.

Bij laat broedende soorten zijn geen verschillen van betekenis te vinden in timing tussen Noord- en Zuid-Nederland. Wel broeden buitendijkse Scholeksters aanzienlijk later dan binnenlandse graslandvogels, maar dit geldt zowel voor Zeeland als voor de Wadden.

Mogelijk conflict tussen weidevogelbeheer en ganzenopvang.

Op grond van indrukken op Terschelling wordt vermoed dat door Rotganzen tot in mei begraasde percelen ongeschikt zijn voor weidevogels, omdat de vegetatie te kort

zou zijn. Dit lijkt onwaarschijnlijk voor kieviten, die juist bij voorkeur in een korte vegetatie nestelen, maar zou zeker een effect op de grutto kunnen hebben. Het is de moeite waard dit vermoeden te onderzoeken.

Mocht er een effect op het broeden van grutto's zijn, dan zou voor deze soort het combineren weidevogelbeheer met ganzenopvang tot in mei niet mogelijk zijn. Het is duidelijk dat dergelijke problemen alleen spelen in gebieden waar Rotganzen in het voorjaar pleisteren.

Daarom wordt aan dit punt in deze nota verder geen aandacht besteed.

5 Is er overlap tussen ganzenfoerageergebieden en goede weidevogelgebieden?

Om te beoordelen of graslandgebieden met op weidevogels gerichte beheersovereenkomsten geschikt zijn als ganzenopvanggebied, dient eerst nagegaan te worden in hoeverre er overlap bestaat tussen ganzengebieden en weidevogelgebieden.

Van oudsher bestaat er overlap tussen ganzengebieden en weidevogelgebieden in Nederland. Goede voorbeelden van gebieden waar zowel veel ganzen pleisterden in de winter als een hoge broedvogeldichtheid aan weidevogels voorkwam, waren o.a. de Kievitslanden in Flevoland, en de Bantpolder in NO-Friesland.

Op het gebied van ruimtelijke ordening is dit voor het eerst relevant gebleken bij het in kaart brengen van ganzengebieden en weidevogelgebieden door de Natuurwetenschappelijke Commissie (NWC) van Natuurbeschermingsraad in de jaren zeventig van de vorige eeuw, ten behoeve van de Derde Nota Ruimtelijke Ordening. Deze kaarten, of afgeleiden daarvan, zijn steeds terug te vinden in de reeks Groene Nota's die in de jaren tachtig en negentig het licht hebben gezien.

De beste ganzengebieden in Nederland zijn traditioneel te vinden in de provincie Friesland (incl. de Waddeneilanden), Noordoostpolder, IJsseldelta en het Deltagebied en Biesbosch, met aanvullende pleisterplaatsen in langs de Maas in Noord-Brabant, en het stroomgebied van Waal, Rijn en IJssel. Afhankelijk van de weerssituatie lag het zwaartepunt van het ganzenvoorkomen tijdelijk in Zeeland dan wel in Friesland.

In de loop van de twintigste eeuw zijn daar de IJsselmeerpolders bijgekomen, strategisch gelegen halverwege de pendelroute tussen Zeeland en Friesland.

In de afgelopen tien jaar is het areaal aan ganzengebieden in Nederland door het toenemend aantal ganzen uitgebreid. Vooral de betekenis van het rivierengebied, de Wieringermeerpolder, Texel en Waterland (Noord-Holland) zijn bijvoorbeeld sterk toegenomen.

In hoeverre hier ook sprake is van verschuiving van oude naar nieuwe gebieden is niet geanalyseerd, maar die indruk bestaat wel, b.v. een sterke afname van de aantallen ganzen in Flevoland (m.n. Noordoostpolder) (zie SOVON-rapport 2002/04 blz. 63 en 64).

De beste weidevogelgebieden zijn van oudsher gelegen in de laagveengebieden en de natte kleigebieden, en vooral in de contactzones tussen beide, de klei-op-veengebieden. Deze zijn vooral te vinden in Friesland, Noordwest-Overijssel, Noord- en Zuid-Holland, en in iets mindere mate in West-Groningen, Utrecht en Gelderland. Daarnaast liggen belangrijke weidevogelgebieden in (soms voormalige) overstromingsgebieden rond het IJsselmeer en in het Rivierengebied. In de afgelopen decennia is het areaal aan weidevogelgebieden in Nederland sterk gekrompen.

De mate van overlap tussen ganzengebieden en weidevogelgebieden verschilt sterk per regio. De ligging van de weidevogelgebieden werd vooral bepaald door

grondsoort en waterhuishouding, bij de ligging van de ganzengebieden speelden ook factoren een rol als traditionele trekgewoonten, waarbij op zich geschikte gebieden die buiten de as Friesland-Zeeland gelegen waren, minder bezocht werden. Zodoende is de mate van overlap het grootst in Friesland, en het kleinst in Noord-Holland en Zuid-Holland (veel goede weidevogelgebieden, weinig belangrijke ganzengebieden) en Zeeland (weinig weidevogelgebieden, veel ganzengebieden).

Het is dus niet zonder meer zinvol weidevogelgebieden tevens aan te wijzen als ganzengebied. Dit zal alleen zinvol zijn als uit veldwaarnemingen blijkt dat deze gebieden ook daadwerkelijk door ganzen benut worden.

Vergelijking van de kaarten van het Natuurplanbureau met daarop de plaatsen waar weidevogelpakketten zijn afgesloten met de verspreiding van de drie genoemde watervogelsoorten leert dat deze gebieden overlappen in Friesland, Groningen, de Kop van Overijssel, het stroomgebied van de grote rivieren, Waterland, het Vechtplassengebied en Vinkeveen, en de Alblasserwaard.

6 Mogelijkheden weidevogelbeheer met ganzenopvang te combineren.

Discussies over de mogelijkheid om weidevogelbeheer te combineren met ganzenbeheer hebben al aan de basis gestaan van de berekeningswijzen van beheersvergoedingen vanaf het eerste begin van de invoering van de Relatienota. Weerslagen van deze discussies zijn in principe terug te vinden in de archieven van de Commissie Beheer Landbouwgronden (CBL) en Directie Beheer Landbouwgronden (DBL), thans Dienst Landelijk gebied (DLG). Een van de hierbij gehanteerde uitgangspunten is dat ganzenbeheer niet te combineren is met botanische doelstellingen. Voor ganzenbeheer is een mate van bemesting vereist die de botanische doelstellingen volledig zou frustreren.

Combineren van ganzenbeheer en weidevogelbeheer werd wel mogelijk geacht. In de beginperiode van de invoering van de Relatienota kwam nog vaak een gecombineerde weidevogel- en botanische doelstelling voor, vooral in de wat schralere veenweidegebieden in Friesland en Zuid-Holland. In dergelijke weidevogelgebieden zou een combinatie met ganzenbeheer dus eveneens uitgesloten moeten worden.

In de loop der jaren zijn de beheerspakketten aan vele veranderingen onderhevig geweest. Pakketten met een gecombineerde weidevogel- en botanische doelstelling komen niet meer voor. In de huidige situatie kan dus eenvoudig gesteld worden dat ganzenopvang in gebieden met een weidevogelgoalstelling mogelijk is, maar in graslanden met een botanische doelstelling niet nagestreefd dient te worden.

Een belangrijke voorwaarde is dat de weidevogelbeheersgebieden alleen dan geschikt zijn voor ganzenopvang als ze in grotere aaneengesloten gebieden (500 ha of groter) liggen en niet verspreid zijn in kleinere eenheden.

7 Overzicht bestaande pakketten.

Beheersvergoedingen voor weidevogels (en grasland in het algemeen) zijn ondergebracht in twee verschillende regelingen:

- De Subsidieregeling Natuurbeheer (SN)
- De Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN)

De voor weidevogels en ganzen relevante pakketten onder deze regelingen zijn in onderstaande tabel weergegeven. De vergoedingen zijn in euro's, anno 2003. Tot 2002 verschilden vergoedingen per grondsoort en mestaanvoer/afvoer, in 2003 zijn die verschillen afgeschaft. Bij SN34 en 35, en SAN 19 t/m 22 betreft het eerstgenoemde (lage) percentage vluchtstroken, het tweede percentage betreft percelen.

regeling	Pakket	vergoeding	beperkingen
<i>Pluspakket</i>			
SN 34	Soortenrijk weidevogelgrasland	246	3% 22 mei, 25% 8 juni
SN 35	Zeer soortenrijk weidevogelgrasland	391	4% 22 mei, 30% 8 juni
SN 36	Wintergastenweide	211	
<i>Beheerspakket</i>			
SAN 15	Landschappelijk waardevol grasland	321	1 jan - 1 juni
SAN 16	Weidevogelgrasland met rustperiode	299	1 apr - 1 juni
SAN 16	Weidevogelgrasland met rustperiode	399	1 apr - 8 juni
SAN 16	Weidevogelgrasland met rustperiode	503	1 apr - 15 juni
SAN 16	Weidevogelgrasland met rustperiode	559	1 apr - 22 juni
SAN 17	Vluchtstroken voor weidevogels	503	strook 22 mei
SAN 18	Plas-dras voor broedende en trekkende weidevogels	671	inundatie 15 feb - 15 apr
SAN 18	Plas-dras voor broedende en trekkende weidevogels	1072	inundatie 15 feb - 15 mei
SAN 19	Algemeen weidevogelgebied	96	2% 22 mei, 15% 1 juni
SAN 20	Belangrijk algemeen weidevogelgebied	126	2% 22 mei, 20% 1 juni
SAN 21	Soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten	177	3% 22 mei, 25% 8 juni
SAN 22	Zeer soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten	217	4% 22 mei, 30% 8 juni

De vergoedingsgrondslagen voor beide regelingen zijn totaal verschillend. Onder de SN wordt ervan uitgegaan dat de betreffende gronden een natuurbestemming hebben. Er hoeft dus geen agrarische productie gehaald te worden en inkomstenderving is daarom niet aan de orde. De vergoedingen zijn louter gebaseerd op geschatte arbeid en kosten die gemaakt moeten worden om het beoogde beheer uit te voeren. Onder de SAN is juist de inkomstenderving de voornaamste grondslag

voor de beheersvergoeding, omdat agrarisch natuurbeheer per definitie plaatsvindt op gronden met een agrarische bestemming.

Onder de SN zijn 5 pakketten gericht op het behoud van natuurwaarden in grasland. Een hiervan (SN 36) is specifiek gericht op het huisvesten van wintergasten zoals ganzen en smienten. Hiervoor is een vergoeding vastgesteld van 211 euro per ha per jaar. Ebbinge et al. (2003) komen tot een geschatte inkomensderving van \square 250/ha, terwijl de hier relevante door het Faunafonds gehanteerde pakketten voor kort en middellang verblijf van de ganzen (tot 1 resp. 15 april) \square 171/ha resp. \square 206/ha vergoeden.

Om voor het pakket voor de wintergastenweide in aanmerking te komen, moet het betreffende gebied voor ten minste 90% uit grasland bestaan, waar op 1 oktober een grasmat aanwezig moet zijn met een voedingswaarde van ten minste 500 kVEM per ha. Om dit te bereiken moet op tenminste 90% van de oppervlakte jaarlijks ten minste eenmaal bemest worden in de periode van 1 september tot 1 oktober, met tenminste 50 kilogram zuivere stikstof per ha. Daarnaast moet, eveneens in september, eenmaal gemaaid worden. Tussen 1 oktober en 1 juni mogen geen handelingen in het veld verricht worden. Handelingen mogen wel voor 1 juni plaatsvinden als alle wintergasten vertrokken zijn. Verstoring van aanwezige wintergasten is uiteraard nooit toegestaan. Beweiding is wel toegestaan. Wintergasten waarvoor dit pakket geldt, zijn: Wilde zwaan, Kleine zwaan, Brandgans, Grauwe gans, Kleine rietgans, Kolgans, Taigarietgans, Toendrarietgans, Zwartbuik-rotgans, Smient.

Twee SN-pakketten (SN 28 en SN 29) hebben een botanische doelstelling (niet opgenomen in de tabel) en zijn voor ganzenopvang niet geschikt. Onder de SAN zijn 21 pakketten gericht op het behoud van natuurwaarden in grasland. Negen hiervan (SAN 6 t/m 14) hebben een botanische doelstelling (niet opgenomen in de tabel) en zijn voor ganzenopvang niet geschikt.

Alle weidevogelpakketten en het pakket voor landschappelijk waardevol grasland (SAN 15) laten zich in principe goed combineren met ganzenopvang.

Kenmerkend voor alle weidevogelpakketten is een verbod op maaien en beweiden tijdens de zgn. rustperiode. Deze begint op 1 april en eindigt afhankelijk van het pakket op data die variëren van 22 mei (alleen voor vluchtstroken) tot 22 juni.

Onder de weidevogelpakketten zijn handelingen voor 1 april toegestaan. Dit kan om slepen gaan en om bemesten (kunstmest, mestinjectie). In combinatie met late einddata van de rustperioden zal bemesting voor 1 april in de praktijk niet voorkomen. Naar analogie met het wintergastepakket kunnen bij ganzenopvang dergelijke handelingen voor 1 april niet worden toegestaan. Het is niet duidelijk of hier in sommige gevallen een betalingsgrondslag aan ontleend zou kunnen worden. Bij het pakket voor landschappelijk waardevol grasland zijn handelingen niet toegestaan vanaf 1 januari. In dit geval zal ganzenopvang in geen geval conflicteren met de voorjaarsgrasoogst.

Onder weidevogelpakketten gelden geen beperkingen in zomer, najaar en winter. Het wintergastepakket legt hier wel beperkingen op. Het kan zijn dat er in de periode na 1 oktober een belangenconflict ontstaat met laat weidend vee. Hieruit wordt onder [X] een betalingsgrondslag afgeleid.

Bij de weidevogelpakketten waarbij geen perceelsdekkende beheersbeperkingen gelden, maar percentages van de oppervlakte gehanteerd worden (met name bij de vluchtstroken) zouden voor de binnen de beheersovereenkomst maar buiten de genoemde percentages vallende perceelsdelen uiteraard wel de volledige vergoedingsgrondslagen moeten gelden als voor een apart wintergastepakket.

Een bijzonder geval vormen de weidevogelpakketten die voorzien in een plas-dras situatie gedurende het vroege voorjaar, voor een periode van 15 februari tot 15 april, dan wel 15 mei. Op het moment van inundatie (15 april) zijn wintergasten nog volop aanwezig. Deze zullen zich zonder twijfel sterk aangetrokken voelen door de natte percelen. Het is zelfs mogelijk (waarschijnlijk) dat plas-dras percelen wintergasten zullen aantrekken, ook als deze hier voor 15 februari geen gebruik van maakten. Het inunderen kan dus verplaatsingen tot gevolg hebben. Op te inunderen percelen zijn handelingen voor 15 februari (mesten, slepen) niet aan de orde. De geïnundeerde grasmatten moeten worden beschouwd als verloren voor de eerste snede. Effecten van wintergasten zullen hier niets aan toevoegen. Ook hier zal dus gelden dat alleen een eventueel belangenconflict in het najaar, na 1 oktober, aanleiding kan zijn voor een aanvullende beheersvergoeding.

8 Wat zijn de financiële consequenties voor boeren die naast weidevogelbeheer ook aan opvang van grauwe ganzen, kolganzen en smienten in de wintermaanden willen gaan doen?

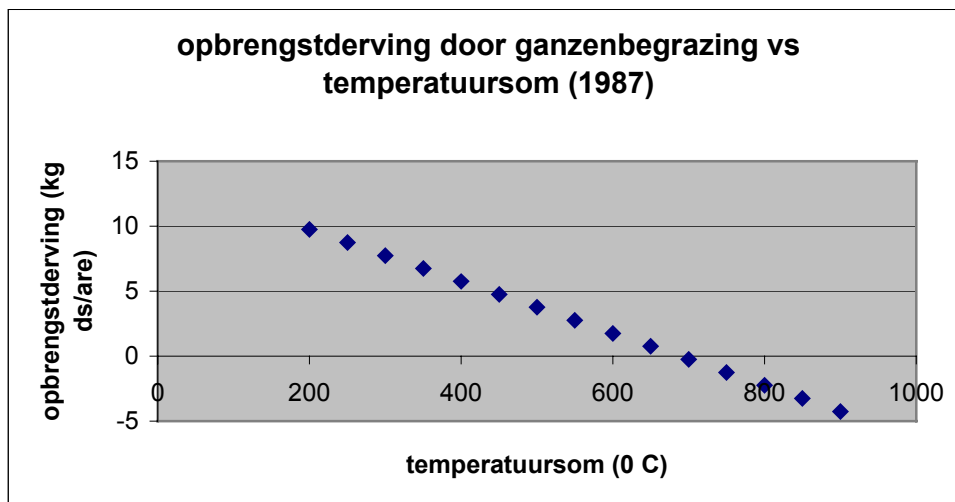
De bestaande ganzenpakketten (SN36, en experimentele overeenkomsten tussen Faunafonds en boeren) gaan uit van extra onkosten (of inkomstenderving) voor boeren, doordat:

1. het vee al vanaf 1 november uit het land moet zijn, en er in de herfst extra kunstmest speciaal voor de ganzen wordt gestrooid.
2. 's winters geen vee of schapen geweid mogen worden
3. In het voorjaar groeivertraging optreedt waardoor het vee langer op stal gehouden moet worden, en pas later gemaaid kan worden (Groot Bruinderink 1987)

Dit laatste treedt vooral op in Noord-Nederland (relatief lang pleisteren van Kolganzen aldaar) en in bijzonder sterke mate op de Waddeneilanden op, omdat ganzen daar tot ver in het voorjaar kunnen pleisteren (Wat de Waddeneilanden betreft dit overigens Brandganzen en vooral Rotganzen, die buiten het kader van deze opdracht vallen).

Ad a. In het najaar gaat normaal gesproken het gras kort de winter in. Ten behoeve van ganzenopvang is het wenselijk dat er een snede blijft staan. Als we aannemen dat het vee hiervoor circa twee weken eerder wordt opgesteld dan scheelt dat zo'n 300 KVEM à 14,5 eurocent (□ 40) als de laatste snede niet meer bemest zou worden. Als voor de ganzen een bemesting wordt toegepast van 50 kg N (er staat dan zo'n 1500 kg meer gras voor de ganzen) dan kost dat nog eens □ 50 (30□ kunstmest en 20□ arbeid).

De opbrengstderving in het voorjaar wordt geringer naarmate de temperatuursom stijgt. De waarde 0 voor het opbrengstverlies wordt bereikt bij een temperatuursom van ca. 680 °C. Maaien van de eerste snede vindt als regel plaats medio mei bij een temperatuursom van ca. 600-900 °C, afhankelijk van respectievelijk een koud of warm voorjaar.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat in de tachtiger jaren was op het moment van de eerste snede in een gemiddeld voorjaar opbrengstderving nauwelijks meer vast te stellen. Die opbrengstderving was er toen wel op het moment waarop als regel het vee wordt ingeschaard, omstreeks 26 april bij een temperatuursom van 400 - 700 °C.

Ad b. buiten beschouwing gelaten (geen grote schadepost te verwachten).

Ad c. Weidevogelpakketten (zie onder) leiden tot inkomstderving bij boeren doordat pas later gemaaid mag worden. Omdat bij later maaien er weliswaar meer gras (in biomassa) kan staan, is een belangrijk neveneffect dat de kwaliteit van dit gras weer achteruitgaat ('een te zware snede').

Om dit te voorkomen, wordt in geval van weidevogelbeheer geen kunstmest gestrooid in het voorjaar. Ganzenbegrazing in de nawinter zou in theorie voordelig kunnen zijn voor een boer die aan weidevogelbeheer doet, doordat deze begrazing voorkomt dat de 'snede' te zwaar wordt, waardoor tegen de tijd dat de boer wel mag maaien de kwaliteit (-voedingswaarde) van het dan te maaien gewas hoger is.

In het voorjaar is er voor de weidevogels een rustperiode met onder andere een uitgestelde maaidatum als gevolg. Het gras groeit als gevolg hiervan langer door en hierdoor daalt vooral de kwaliteit van dat gras. Ganzenbegrazing in de winter en het vroege voorjaar leidt tot een latere start van de grasgroei. Afhankelijk van de oogstdatum (weidesnede of maaisnede) kan dus sprake zijn van opbrengstderving. Deze is geringer naarmate de oogstdatum later valt en bij de einddata van de gehanteerde rustperiodes al niet meer merkbaar.

DLG heeft dit voor verschillende maaidata bekeken en de opbrengstdervingen lopen daarbij (globaal) uiteen van 10% derving bij 25 dagen uitstel tot 30% bij 45 dagen uitstel. Per week uitstel van de maaidatum loopt de kwaliteit van het gras met ongeveer 25 VEM/ kg ds terug, terwijl het totale volume redelijk op peil blijft. Wanneer nu op hetzelfde perceel ganzen worden opgevangen dan nemen die een snede weg, maar is de kwaliteit van de volgende snede op het normale niveau. Hoeveel gras de ganzen precies weggrazen hangt vooral af van het tijdstip waarop zij vertrekken (hoe later in het voorjaar, hoe groter de schade). Een indicatie hiervan is gegeven in de recente studie over Ganzen opvangbeleid (Ebbing et al. 2003), nl

1750 KVEM. Als we hiervan 300 KVEM aftrekken voor derving in het najaar resteert dus 1450 KVEM derving in het voorjaar (een effect van circa \square 210 /ha). Het is de vraag in hoeverre schade ten gevolge van het uitstel van de eerste snede wordt gecompenseerd door de kwaliteitsverbetering van die snede als gevolg van ganzenvraat. Een eerste indruk is dat die kwaliteitsverbetering voldoende is om de weidevogelschade van het lichtste pakket (SAN16; 1 juni) op te heffen.

Conclusie:

M.a.w. bij een dergelijk pakket is het effect dat winter- en voorjaarsbegrazing van ganzen heeft (te schatten op \square 210 /ha) in feite al gecompenseerd door de weidevogelvergoeding.

Bij reeds afgesloten weidevogelpakketten zou t.b.v. ganzenopvang tot 15 april (middellang verblijf) alleen de herfst-derving als gevolg van het eerder moeten opstallen van vee in november nog extra gecompenseerd moeten worden. Een compensatie die globaal geschat op \square 40 / ha neer zou komen, en bij een gewenste extra kunstmestgift (conform SN 36) zou hier nog \square 50 / ha boven op dienen te komen.

In totaal dus \square 90 / ha

Dit bedrag komt goed overeen met de uitkomst van de berekening die ing. W. Swart (DLG) op verzoek van de heer R. Busink (LNV) heeft uitgevoerd, al is de berekeningswijze enigszins afwijkend. Daarboven op kent de heer Swart nog een toeslag van 20 % als stimulans toe.

9 Kostenbeheersing door juiste keuze van ganzenopvanggebieden

Tot nu toe zijn de schadeopgaven van het faunafonds in feite de enige leidraad geweest bij het creëren van ganzenopvanggebieden. Daar waar structureel veel schade werd uitgekeerd werden experimentele ganzenopvanggebieden ingesteld. Bij deze schadeopgaven is steeds aangegeven door welke soort deze schade veroorzaakt zou zijn, maar het is niet duidelijk hoe deze informatie verkregen wordt.

Het zou interessant zijn om de verspreiding van de schademeldingen te vergelijken met de verspreiding van de ganzen zoals vastgesteld door de SOVON-tellers. Dan kan vastgesteld worden of wellicht bepaalde ganzesoorten meer schade veroorzaken, en ook waar gebieden liggen waar wel veel ganzen pleisteren, maar waar de schade, b.v. door andere bedrijfsvoering, misschien geringer is.

Deze kennis zou de overheid kunnen gebruiken om tegen de laagst mogelijke kosten toch een verantwoord ganzenopvangbeleid te voeren.

Literatuur

- Berrevoets C.M., Strucker R.C.W., Arts F.A. & Meininger P.L. 2003. Watervogels in de Zoute Delta 2001/2002. RIKZ, Middelburg.
- Ebbinge B., Lok M., Schrijver R., Kwak R., Schuurman B. en Müskens G. 2003. Ganzenopvangbeleid, internationale natuurbescherming in de landbouwpraktijk. Alterra-rapport 792, Wageningen
- Groot Bruinderink, G.W.T.A. 1987. Wilde ganzen en cultuurgrasland. CABO-publikatie 422. van Roomen M.W.J., van Winden E.A.J., Koffijberg K., Voslamber B., Kleefstra R., Ottens G. & SOVON Ganzen- en zwanenwerkgroep 2002. Watervogels in Nederland in 2000/2001. SOVON-monitoringsrapport 2002/04, RIZA-rapport BM02.15. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.